

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Жанета Стойкова Добрева, дн

преподавател в Педагогически факултет при Тракийски
университет, Стара Загора

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика, на тема: **„Възпитателни аспекти на арт-терапевтичната работа при деца със специални образователни потребности”** на Ваня Иванова Градинарова, докторант в СУ „Св.Климент Охридски”, Факултет по начална и предучилищна педагогика, Катедра „Социална педагогика и социално дело”.

Становището за дисертационния труд, което представям, е изградено на базата на оценка относно актуалността и значимостта на изследователския проблем, научната и методологична обосновааност, обхвата и представителността на изследването, получените резултати и приносната му стойност за теорията и практиката.

В рамките на близо две десетилетия настъпиха радикални промени в научната и практическата област, която визира лицата и в частност децата със специални потребности. Те се изразиха в промяна на подхода към тях – от чисто медицински към социален, в смяна на парадигмата и хуманизиране на терминологията, която се използва в науката, а надявам се все повече и в практиката, в нагласите на обществото и използваните практики за приобщаване на лицата със специални потребности към дейности в различни сфери на обществото, така че те да заемат достойно място в него. Първите стъпки на това приобщаване е включването на деца със специални образователни потребности в масови училища или центрове, така че те успешно да се интегрират в различни образователни или социални

структури. Тези положителни тенденции следва да свързват в единно начало образователната и възпитателната работа при децата със специални образователни потребности, като се търсят най- ефективните форми за тяхното осъществяване. Очевидно такива мотиви и научни интереси са ръководили докторант Ваня Градинарова, които тя дефинира на страница 6 от дисертационния труд: „Важността и актуалността на проблема се определя от настъпилите промени и навлизащите нови организационно – функционални тенденции свързани с обучението, възпитанието и социалната интеграция на деца със специални образователни потребности. Интересът към темата е провокиран от предизвикателства, които стоят ежедневно пред мен в професионален план като специалист...” . Според авторката изследването на същността на арт-терапевтичната работа и прилагането на определени нейни форми при деца със специални образователни потребности ще повиши ефективността на възпитателната работа с тях и ще облекчи процеса на личностното им развитие и социализация. От гледна точка на такова разбиране за ролята на арт-терапевтичните дейности в образователните и социалните услуги за деца със специални потребности се реализира експерименталната постановка на дисертационния труд, интерпретират се получените резултати и са формулирани определени изводи.

Научна и методологична обосновааност на проблема.

Дисертационният труд е изграден на базата на използването на библиография, която съдържа 119 литературни източници, нормативни документи и интернет-ресурси, от които 92 на кирилица и 27 на латиница. В краткия анализ на дисертационния труд, който представям в своето становище, ще следвам неговата съдържателна структура.

В първа глава на теоретично ниво е направен детайлно, многоаспектно и задълбочено описание на подходи в педагогическата работа при деца със специални образователни потребности, като се отделя особено внимание на хуманистичните аспекти на наложилия се в съвременната практика социален модел. Разгледана е съвременната законово –нормативна база, регламентираща работата с деца със специални образователни потребности. Дефинирано е понятието „деца със специални

образователни потребности” и са описани различните категории такива , анализирани са особеностите на поведението и възпитанието на децата със специални образователни потребности, в това число и работата със семействата.

Втора глава е посветена на възпитанието на децата чрез изкуството. Докторант Градинарова поставя в центъра на своята изследователска работа разбирането, че: „Изкуството е средство за изразяване на възвишеното, способства утвърждаване на доброто, единството на доброто и красивото”(дис. труд . с. 41). От тези позиции тя дефинира понятието „арт-терапия”, включващо „...процеса по създаване на художествения продукт и самия продукт, като водеща цел не е постигане на естетическото качество на произведението.”(дис. труд с.47). Авторката приема идеите на Н. Бояджиева и разглежда този вид терапия като творческо изразяване и постигане на вътрешна хармония(пак там). Градинарова описва освен целта на арт-терапията , също така и формите на работа, функциите, спецификата на арттерапевтичната работа при деца и в частност при деца със специални образователни потребности.

Трета глава представя постановката и организацията на експерименталното изследване, която включва освен споменатите вече обект, предмет, цел и задачи, а също така и хипотеза, описание на трите групи участници и съответните подгрупи, методите на изследване, инструментите на изследване и описание на четирите етапа на изследването.

Тази доста всеобхватна организация включва определени нестандартни компоненти, а именно: групирането на участниците се конкретизира в съответните подгрупи; методите на изследване включват оригинална **опитно – експериментална арт – терапевтична програма** и активно действено изследване (action research) .

Четвъртата глава е посветена на описание на разработената специално за целите на изследването опитно – експериментална арт – терапевтична програма за възпитателна работа при деца със специални образователни потребности, формулирани са нейната цел, задачи, форма , участници, методика, принципи и правила. Описани са също така подготовката за създаване на арт-терапевтична среда, материалите и четирите базови модула и съставните им теми , които изграждат структурата на програмата.

Направено е разгърнато описание на структурата на арт-терапевтичната сесия и алгоритъма на работа.

Петта глава съдържа анализ на резултатите, които са получени при изследването. При математико-статистическата обработка на резултатите е използвана описателна статистика, чиито процентни стойности са илюстрирани графично. Представени са резултати, илюстриращи индивидуалния напредък на отделни участници в изследването. При представяне на резултатите от изследване на зависимостта между приложение, форма, честота и сфери на влияние на арт – терапевтичните дейности и местоработата на изследваните лица е проверена нулевата хипотеза, но в текста не е посочен математико-статистическият метод на проверка, цитирам:” Данните от теста показват, че равнището на значимост между приложението на арт – терапевтичните методи в работата на анкетираните лица и тяхната месторабота е равно на 0, 546.” В този цитат, както и в последващия текст не става ясно, какъв е използваният метод за отчитане на равнището на значимост и спрямо какви критични стойности се отчита това равнище.

Приносна стойност на научно-изследователския труд за теорията и практиката .

От изведените приноси приемам за действителни следните 3, а именно:

-Разработване и апробиране на програма за арт – терапевтична работа с деца със специални образователни потребности, съставена от адаптирани и авторски арт – терапевтични техники.

-Прилагане на Програмата при хетерогенна група деца със специални образователни потребности, което дава възможност за реално проследяване на ефективността на арт – терапевтичните дейности в училищната среда.

- Изследване на актуалното състояние и приложение на арт – терапевтичните дейности при работа с деца със специални образователни потребности от специалисти с различни професионални характеристики.

Приносът , представен от Ваня Градинарова като описание на:”...

възпитателните аспекти на арт – терапевтичните дейности при деца със СОП, в процеса на приобщаващо образование и социална интеграция”(дис. труд , с.169) приемам по-скоро като демонстрирани умения на докторанта да

осмисля , анализира и представя научен текст и го приемам като ключова компетентност на автора на дисертационния труд.

По отношение на стила и езика, използвани в текста на дисертационния труд, бих ги оценила както следва:

Считам, че стилът на дисертационния труд е научен и отговаря на критериите за такъв вид изследователска разработка.

По отношение на езика и терминологията имам забележка, която се отнася до най- често използваните ключови понятия в текста на дисертационния труд, а именно:

1. използването на словосъчетанието „опитно –експериментално изследване”. Ако се приеме буквалното му значение, то това води до тавтология, но ако докторантката влага собствен смисъл, различен от обичайния, следва това да се обясни подробно.

2. Използването на понятието „възпитателно-корекционна работа”, което е еднозначно заместено с неговата кратка форма, но според мен , между тях съществува смислова разлика. Цитати:

„Представена е опитно - експериментална арт – терапевтична програма за възпитателно – корекционна работа с деца със специални образователни потребности...” (дис. труд , с.7)

„ Подборът на методи и подходи във възпитателната работа с деца със СОП трябва да се базира на внимателно проучване и избор на подходящи дейности за всеки ученик..” (дис. труд , с.36)

Без да превръщам тези бележки в главна тема на научната дискусия, считам, че подходящо за съдържанието на дисертационния труд е понятието „възпитателна работа”, тъй като понятието „възпитателно-корекционна работа” най- често се използва в случаите на асоциално поведение, каквото описаните участници в изследването нямат, според посочената в текста информация.

Разбира се , бих приела добронамерено всички аргументи на автора в хода на научната дискусия, опровергаващи моето мнение.

Заклучение

В заключение изразявам мнение, че дисертационният труд на тема:

„Възпитателни аспекти на арт-терапевтичната работа при деца със специални образователни потребности” отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за развитие на академичния състав в СУ „Св.Кл.Охридски”. Авторът притежава умения и компетентности за осъществяване на научно-изследователска дейност и на базата на гореизложеното становище убедено давам своя положителен вот за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Ваня Иванова Градинарова.

10.04.2018

София

Подпис:

(проф. д-р Ж. Стойкова, дн)